Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Средняя общеобразовательная школа села Бугульчан
муниципального района Куюргазинский район
Республики Башкортостан»

СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДАЮ
Зам.директора по УВР:	Директор МБОУ СОШ с.Бугульчан
Григоренко С.В. _________	Юсупова Н.И. ___________________
«____»______________ 2020 г.	Приказ № ___ от «___»________ 2020 г.

Рассмотрено на ШМО учителей
Социально-гуманитарного цикла
Руководитель ШМО
Яппарова З.Р.______________
Протокол №__ от «__» _______ 2020г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по башкирскому (государственному) языку для 6 класса

Составила:
Мурзагулова Г.Н.,
Учитель башкирского языка
первой квалификационной категории.

Для реализации рабочей программы используется УМК
З.М.Габитовой, М.Г.Усмановой. – Уфа: Китап, 2020.

Бугульчан 2020

1.Уҡыу предметын өйрәнеүҙең һөҙөмтәләре.

Шәхси һөҙөмтәләр

Башҡорт телен 6-сы класта өйрәнеүҙең шәхси һөҙөмтәләренә түбәндәгеләр инә: донъяны күп телле һәм мәҙәниәтле йәмғиәт булараҡ ҡабул итеү; үҙеңде илдең гражданины итеп тойоу; телде (шул иҫәптән башҡорт телен) төп аралашыу сараһы булараҡ ҡабул итеү; башҡорт теле саралары ярҙамында (балалар фольклоры, балалар әҙәбиәтенең ҡайһы бер үрнәктәре) уҡыусының башҡорт халҡының тормошо менән танышыуы.

Метапредмет һөҙөмтәләр

Уҡыусының коммуникатив һәләттәрен үҫтереү; элементар коммуникатив мәсьәләне сисеү өсөн адекват тел һәм телмәр сараларын һайлау һәләтен үҫтереү;
уҡыусының танып белеү һәм эмоциональ сфераларын үҫтереү; башҡорт телен өйрәнеүгә мотивация булдырыу;
уҡытыу-методик комплекстың төрлө компоненттары (дәреслек, аудиодиск һ.б.) менән эшләргә өйрәтеү.

Предмет һөҙөмтәләре

башҡорт теле нормалары (фонетик, лексик, грамматик) тураһында башланғыс класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау, белешмә биреү; (курс йөкмәткеһе кимәлендә)

А. Коммуникатив сферала (башҡорт телен аралашыу сараһы булараҡ өйрәнеүҙә)

<u>Телмәр эшмәкәрлегенең түбәндәге төрҙәрендә телмәр компетенцияһы:</u>

һөйләү телмәрендә:

- аралашыуҙың типик ситуацияларында элементар этикет диалог алып барыу;
- элементар кимәлдә уҡыусының үҙе, ғаиләһе, дуҫы тураһында һөйләүе; предмет, картинаны һүрәтләүе; персонажды ҡыҫҡаса ҡылыҡһырлауы;
-уҡыусының уҡытыусы һәм класташтарының телмәрен тыңлап аңлауы; аудиояҙмаларҙағы текстарҙың йөкмәткеһен аңлауы;

уҡыуҙа:

өйрәнелгән тел материалына таянып төҙөлгән текстарҙы ҡысҡырып уҡыу;
өйрәнелгән тел материалы менән бер рәттән яңы һүҙҙәрҙе лә үҙ эсенә алған текстарҙы эстән уҡыу һәм уларҙың төп йөкмәткеһен аңлау, текстан кәрәкле информацияны табыу;

яҙма телмәрҙә:

яҙыу техникаһына эйә булыу;
бер телдән икенсе телгә тәржемә итә белеү;
үрнәк буйынса байрам менән ҡотлау һәм ҡыҫҡа шәхси хат яҙыу.

<u>Тел компетенцияһы (тел сараларын үҙләштереү).</u>

- башҡорт теленең өндәрен дөрөҫ әйтеү һәм айырыу; һүҙҙәргә һәм фразаларға дөрөҫ баҫым ҡуйыу;
- төрлө һөйләм төрҙәрен интонация менән уҡыу;
- башланғыс мәктәп курсында өйрәнелгән уҡыу һәм орфографик ҡағиҙәләрҙе ҡабатлау, ҡулланыу;
- лексик берәмектәрҙе (һүҙҙәр, һүҙбәйләнештәр, баһалау лексикаһы, телмәр клишелары) һәм грамматик күренештәрҙе таныу һәм телмәрҙә ҡулланыу.

<u>Социомәҙәни компетенция.</u>

- географик атамаларҙы, билдәле балалар әҫәрҙәренең персонаждарын, популяр әкиәттәрҙең сюжеттарын, балалар фольклорының әҫәрҙәрен (шиғырҙар, йырҙар) белеү;

Б. Танып белеү сфераһы:

- айырым өндәр, хәрефтәр, һүҙҙәр, һүҙбәйләнештәр, ябай һөйләмдәр кимәлендә башҡорт һәм рус телдәренең күренештәрен сағыштыра белеү;
өлгө буйынса күнегеүҙәр эшләй белеү, тәржемә итә белеү;
- ҡағиҙәләр, таблицаларҙы ҡуллана белеү;

В. Дөйөм ҡиммәттәргә йүнәлеш сфераһында:

башҡорт телен фекер, хис-тойғо, эмоцияларҙы белдереү сараһы булараҡ ҡабул итеү;

балалар фольклоры ярҙамында башҡорт халҡының рухи ҡиммәттәрен үҙләштереү.
Г. Эстетик сферала:
башҡорт телендәге хис-тойғо һәм эмоцияларҙы белдереүсе сараларҙы үҙләштереү;
балалар әҙәбиәте үрнәктәре менән танышҡанда матурлыҡты танырға өйрәнеү.
Д. Хеҙмәт сфераһында:
- уҡыу процесында билдәләнгән планға ярашлы эшләй белеү.

2. Уҡытыу предметының төп йөкмәткеһе

Беҙҙе мәктәп ҡаршылай – 5 сәғәт

1 сентябрь- Белем көнө. Уҡыусыларҙың хеҙмәт көндәре башланыуы. Белем, тел тураһында мәҡәлдәр өйрәнеү. Грамматика буйынса 1-5-се кластарҙа үткәндәрҙе ҡабатлау.

Башҡортостан ере буйлап- 5 сәғәт

Башҡортостан Республикаһы, унының тарихы, күренекле шәхестәре, байлыҡтары менән танышыу. Тема буйынса һөйләү телмәрен үҫтереү, ижади эштәр башҡарыу. Башҡорт телендә эйәлек төшөнсәһе. Сифат. Сифат дәрәжәләре. Синоним. Антоним. Омоним.

Проект эше. “Башҡортостан – тыуған төйәгем”

Ҡыш дауам итә–7 сәғәт

Ҡыш миҙгеленең үҙенсәлектәре.Текстар уҡыу ,шиғырҙар,һынамыштар ятлау,һөйләү һәм яҙыу телмәрен үҫтереү,һүҙ байлығын арттырыу.Ҡылымдың хәбәр һөйкәлеше.Үткән заман. Киләсәк заман.

Дуҫлыҡ ҡәҙерен бел– 2 сәғәт

Ысын дуҫлыҡтың ҙур мәғәнәгә эйә булыуы,уны һаҡлай белеү.Дуҫлыҡ хаҡында әҫәрҙәр уҡыу,мәҡәлдәр табыу. Ҡылымдың шарт һөйкәлеше.

Проект эше. “Икмәк – кешенең төп ризығы”

Яҙ килә, яҙ!-11сәғәт

Яҙ миҙгеленең үҙенсәлектәре. Яҙғы тәбиғәтте күҙәтеү.Осоп килеүсе ҡоштар тураһында һөйләшеү.1 май,9май байрамдары.Грамматика буйынса 6-сы класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау.

Йәмле йәй килә – 4 сәғәт.

Йәй миҙгеленең үҙенсәлектәре, йәйге тәбиғәт, байрамдар тураһында мәғлүмәт. Грамматика буйынса үтелгәндәрҙе, һандарҙы, һан төркөмсәләрен ҡабатлау.

Уҡыу-уҡытыу программаһында планлаштарылған һөҙөмтәләрҙе үҙләштерелеүен баһалау

1. Класта һәм өйҙә башҡарыла торған яҙма эштәр өйрәтеү һәм тикшереү характерында була. Уларға түбәндәгеләр инә:
   - башҡорт теленән төрлө типтағы күнегеүҙәр;
   - тәржемә эштәре (башҡорт теленән рус теленә һәм киреһенсә);
   - дәреслектәрҙәге әҙәби текстарға пландар төҙөү;
   - һорауҙарға яҙма яуаптар һәм иншалар;
   - тел һәм әҙәби материалдар буйынса аналитик һәм дөйөмләштереү тибындағы схемалар, проекттар һ.б. төҙөү.
2. Башҡорт теленең ағымдағы, сирек йәки йыл аҙағында, шулай уҡ уҡыу йылы башында инеү диктанты, ҙур темаларҙан һуң йомғаҡлау контроль эштәре үткәрелә. Ағымдағы контроль эштәр программаның өйрәнелгән материалын үҙләштереүҙе тикшереү маҡсатында уҙғарыла. Уларҙың төрө һәм үткәреү йышлығы өйрәнелә торған материалдың ҡатмарлылығынан, уҡыусыларҙың белем кимәленән сығып билдәләнә. Ағымдағы контроль эштәр өсөн уҡытыусы йә тотош дәресте, йә уның бер өлөшөн генә файҙалана ала.
3. Уҡыу йылы башында инеү диктанты, сирек һәм йыл аҙағында йомғаҡлау контроль эштәре мәктәп администрацияһы менән берлектә төҙөлгән график буйынса үткәрелә. Контроль эштәрҙе сиректең беренсе көнөндә һәм дүшәмбелә үткәреү тәҡдим ителмәй.

Программа материалының үҙләштереү кимәле уҡыусыларҙың дәрестәрҙә телдән биргән яуаптарына һәм яҙма эштәренә ҡарап баһалана. Яҙма эш төрҙәре (изложение,инша) яҙыу уҡыусыларҙың уҡыу кимәленә, белеменә, мөмкинселегенә ҡарап уҡытыусы ҡарамағына ҡалдырыла һәм улар урынына шул уҡ күләмдә түбәндәге яҙма эштәр үткәрергә мөмкин:

-карточкалар менән эш;
-тест;
-һүрәт буйынса һөйләмдәр төҙөү;
-текста һөйләмдәрҙә һүҙҙәр тәртибе;
-терәк текстар менән инша яҙырға өйрәнеү:
-һүҙлек диктанты;
-һөйләмдәр төҙөү;
-һүҙлек менән эш;
-һүрәтләү иншаһы;
-синквейн төҙөү (слайд төҙөү: шәжәрәләр, минең ғаиләм …)

Уҡыусыларҙың белемдәрен баһалау нормалары.

1. Балаларҙың уҡыу һәләтлектәрен баһалау.

Уҡыу техникаһын тикшереү.

Ижекләп уҡыу күнекмәләрен формалаштырыу. Уҡыусының индивидуаль темпына ярашлы тиҙлек менән һүҙҙәрҙе тотош уҡыу. Һүҙҙәрҙе, һүҙбәйләнештәрҙе, һөйләмдәрҙе һәм ҡыҫҡа текстарҙы аңлы уҡыу. Дөрөҫ интонация һәм пауза менән уҡыу. Аңлы һәм тасуири уҡыу күнекмәләрен үҫтереү.

Ҡыскырып уҡыу.

Ижекләп уҡыуҙан уҡыусының индивидуаль темпына ярашлы тиҙлек менән һүҙҙәрҙе аңлы рәүештә тотош уҡыуға күсеү. Уҡыу тиҙлеген эҙмә-эҙлекле үҫтереү.

Эстән уҡыу.

Эстән уҡығанда әҫәрҙең мәғәнәһен аңлау. Уҡыуҙың төрөн билдәләү. Текстан кәрәкле информация таба белеү.

Балаларҙың уҡыу тиҙлеге минутына түбәндәгесә билдәләнә:

Класс	Һүҙ	Билдә	Эстән укыу
6	75-85	250-280	120-150

2. Яҙма эштәрҙең төрҙәре, күләме һәм уларҙы баһалау нормалары.

Яҙма эштәрҙең төрҙәре:

1) һүҙҙәрҙе, фразаларҙы һәм һөйләмдәрҙе күсереү;
2) диктант;
3) инша

Һаналған яҙма эштәрҙең башланғыс кластарҙа үткәрелә торғандары элементар характерҙа, өйрәтеү маҡсатында һәм ныҡлы әҙерлектән һуң ғына яҙҙырыла. Әҙерлек эштәре төрлөсә булырға мөмкин: һүҙҙәрҙе, һөйләмдәрҙе яҙыр алдынан бер нисә тапҡыр телдән әйттереү, ниндәй хәрефтәр яҙылыуын анализлау, ҡағиҙәләрҙе ҡабатлау һ.б.

Контроль характерҙағы яҙыу эштәренең һаны укыу йылы эсендә түбәндәгесә тәкдим ителә:

Эш төрҙәре	6 класс
Күсереп яҙыу	-
Тәржемә	1
Диктант	3
Изложение	-
Инша	-
Бөтәһе	**4**

Контроль диктанттар текстарының күләме түбәндәгесә билдәләнә:

Класс	Һүҙлек диктанты	Диктант	Изложение	инша
6	15-18	60-65	45-50	55-60

3.Календар – тематик план

№	Тема	Сәғәт	Дик тант	тәржемә	инша
1	Беҙҙең мәктәп .	5		1	
2	Башҡортостан ере буйлап	5			
3	Дуҫлыҡ ҡәҙерен бел	2			
4	Ҡыш дауам итә.	7	1		
5	Яҙ килә, яҙ!	11	1		
6	Йәмле йәй килә	4	1		
10	Бөтәһе	34	3	1	-

Ҡушымта 1.

6-сы класс өсөн башҡорт(дәүләт) теленән календарь-тематик план

Йылына 34 сәғәт, аҙнаһына 1 сәғәт

	Дәрестең темаһы	сәғәт һаны	Дата		иҫкәрмә
			План	Факт.	
	Беҙҙең мәктәп -5с				
1.	Башҡорт теле дәрестәрендә хәүефһеҙлек ҡағиҙәләре. Т.Ғәниева “Беренсе сентябрь”. Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	1	03.09. 2020		
2.	Намыҫлы бул. Исем.	1	10.09		
3.	**Инеш контроль эш. Алтын көҙ** (тәржемә).	1	17.09		
4.	Хаталар өҫтөндә эш.Ф.Фәтҡуллина “Ҡояш”. Диалог.	1	24.09		
5.	Р.Низамов “Көҙ күренештәре”. Баҫым.	1	01.10		
	Башҡортостан ере буйлап…-5с				
6.	А.Филиппов “Ватан”. Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	1	08.10		
7.	Р.Бикбаев “Салауат батыр һәйкәле”. Антонимдар.	1	15.10		
8.	Г.Юнысова “Башҡортостан – дуҫлыҡ иле”. Синонимдар.	1	22.10		
9.	М.Кәрим “Ватаным”. Һүҙлек менән эш.	1	12.11		
10	**Проект эше. “Башкортостан – тыуған төйәгем”**	1	19.11		
	Дуҫлыҡ ауыр ҡәҙерен бел – 2с.				
11	Дуҫлыҡ ауыр саҡта һынала. Диалог.	1	26.11		
12	А.Йәғәфәрова “Дуҫлыҡ менән шаярмайҙар”. Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	1	03.12		
	Ҡыш дауам итә – 7с.				
13	Ф.Мәҡсүтова “Ҡар бөртөктәре”	1	10.12		
14	Ҡоштар донъяһы. Исемдәрҙең күплек ялғауы.	1	17.12		
15	**Контроль күсереп яҙыу “Ҡышҡы тәбиғәт”**	1	24.12		
16	Хаталар өҫтөндә эш. Т.Сәғитов “Икмәк”. Һөйләм төрҙәре.	1	14.01		
17	**Проект эше. “Икмәк – кешенең төп ризығы”**	1	21.01		
18	Юл йөрөү ҡағиҙәләре. Ябай һөйләм.	1	28.01		
19	Н.Нәжми “Ҡыш”. Ҡылым.	1	04.02		
	Яҙ килә, яҙ! -11с.				
20	Р.Янбулатова “Ҡоштар ҡайта”. Һандар.	1	11.02		
21	Г.Юнысова “Тәбиғәтте шулай яраталармы?”. Ҡылым.	1	18.02		
22	Күҙҙәреңдә, әсәй – донъя...Өндәү һөйләм.	1	25.02		
23	**Контроль диктант “Йәшел аптека”.**	1	04.03		
24	Хаталар өҫтөндә эш. К.Кинйәбулатова “Ҡарғалар йыры”. Һорау һөйләм.	1	11.03		
25	Ф.Рәхимғолова “Апрель йылмая”.Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	1	18.03		

26	Экскурсия. Тәбиғәтте күҙәтеү.	1	25.03		
27	Телмәр үҫтереү.Борис Домашников ижады “Май. Ҡайынлыҡ”	1	08.04		
28	Яҙ көндәрендә. Һандар.	1	15.04		
29	Беҙ һанайбыҙ һандарҙы. Һан төркөмсәләре.	1	22.04		
30	Борсоулы мәғлүмәттәр. Үтелгәндәрҙе ҡабатлау	1	29.04		
	Йәмле йәй килә -4с.				
31	Йәйҙе яратам. Ҡылым.	1	06.05		
32	Һабантуй. Һөйләм төрҙәре.	1	20.05		
33	**Контроль диктант “Йәй”**	1	27.05		
34	Хаталар өҫтөндә эш. Үтелгәндәрҙе ҡабатлау.	1			

Иҫкәрмә: план буйынса – 34 сәғәт, фактик – 33 сәғәт (1 сәғәт -13 май-Ураза байрам)

Башҡорт теленән уҡыусыларҙың контроль эштәрен баһалау нормалары
Контроль күсереп яҙыу текстарын баһалау

Башҡорт телен дәүләт теле булараҡ өйрәнеүсе уҡыусылар өсөн дәрестәрҙә текстарҙы күсереп яҙыу киң ҡулланыла. Уҡыусылар дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен иҫкә төшөрәләр, бигерәк тә башҡорт телендәге үҙенсәлекле хәрефтәрҙе, үтелгән орфограмманы ғәмәлдә ҡулланырға, һүҙҙәрҙе юлдан-юлға дөрөҫ күсерергә, һүҙҙәрҙе уҡып яҙма телмәрҙә хатаһыҙ яҙырға өйрәнәләр. Күп тапҡырҙар яҙыу һөҙөмтәһендә, балаларҙа дөрөҫ яҙыу күнекмәләре барлыҡҡа килә. Шулай уҡ күсереп яҙыу эше уҡыусыларҙың иғтибарын, хәтерен үҫтереүгә булышлыҡ итә.

Күсереп яҙыу текстары дәрестә үтелгән грамматик һәм лексик темалар менән бәйле алына. Күсереп яҙғанда текст һәр уҡыусының алдында булырға тейеш. Индивидуаль карточкалар, дәреслектән күнегеүҙәр алынырға мөмкин. Әгәр ҙә өҫтәлмә эш алынмаһа, күсереп яҙыу тексы бер генә билдә менән баһалана.

«5» билдәһе төҙәтеүҙәр, бысратыуҙар булмаған, йә 1 пунктуацион хата булған эшкә,
«4» билдәһе 2 орфографик, 3 пунктуацион йә 1 орфографик, 4 пунктуацион, йә орфографик хатаһыҙ, 6 пунктуацион хатаһы булған эшкә ҡуйыла. Әгәр хаталар араһында бер типтағылар булһа, 3 орфографик хаталы эшкә лә «4» билдәһе ҡуйырға мөмкин.
«3» билдәһе 3 орфографик, 4 пунктуацион йә 7 пунктуацион хаталы эшкә ҡуйыла. Әгәр эштә өс бер типтағы хата ебәрелһә, 2 орфографик, 4 пунктуацион хаталы эшкә лә «3» билдәһе ҡуйырға мөмкин.
Грамматик биремдәрҙе баһалағанда түбәндәгеләрҙе иҫәпкә алыу тәҡдим ителә:
«5» билдәһе бөтә эште лә теүәл йә бер хата булғанда,
«4» билдәһе эштең яртыһынан күберәге дөрөҫ эшләнгәндә,
«3» билдәһе яртыһынан әҙерәге дөрөҫ эшләнгәндә,

Диктанттарҙы баһалау

Уҡытыусы тексты уҡып сыға. Өйрәнелмәгән орфограммалы һүҙҙәр алдан уҡ таҡтала яҙылған булырға тейеш. Уҡытыусы синыфтың әҙерлегенә ҡарап, әйтеп яҙҙырыу темпын үҙе билдәләй. Тексты орфоэпия, әҙәби тел нормаларына ярашлы уҡыу талап ителә. Уҡытыусыға ярҙам итеү маҡсатында йыйынтыҡ авторҙары текстар аҙағында грамматик эш төрҙәре тәҡдим итәләр. Диктант яҙылып бөткәс, уҡыусыларға тексты уҡып һәм тикшереп сығыу рөхсәт ителә. Ләкин диктантты баштан уҡ уйлап, аңлап, иғтибарлы яҙырға өйрәтергә һәм һуңғы тикшертеү менән мауыҡмаҫҡа кәрәк. Уҡытыусы тексты икенсе тапҡыр тулы килеш уҡып сыҡҡас, грамматик эш тәҡдим ителергә тейеш.

Контроль диктантты тикшергәндә, түбәндәге хаталар төҙәтелә, ләкин баһалағанда иҫәпкә алынмай:

1) мәктәп программаһына индерелмәгән ҡағиҙәгә яҙылыштар;
2) әле үтелмәгән ҡағиҙәгә яһалған хаталар;
3) автор ҡуйған ҡатмарлы пунктуацияға хаталар;
4) механик рәүештә бер хәреф урынына икенсеһен яҙыу (мәҫәлән: *ата* урынына*аша).*

Диктантҡа билдә ҡуйғанда шулай уҡ хаталарҙың характерына иғтибар итергә кәрәк. Хаталарҙы иҫәпләгәндә тупаҫ булмағандары, йәғни грамоталылыҡты билдәләү өсөн әһәмиәте юҡтары, айырым билдәләнә. Бындай хаталарҙың икеһе берәүгә иҫәпләнә.

Түбәндәге хаталар тупаҫ булмаған хаталарға инә:

1) ҡағиҙәләрҙең иҫкәрмәләренә ҡараған хаталар;
2) бәйләү юлы менән яһалған ҡушма яңғыҙлыҡ атамаларҙа ҙур хәрефтең яҙылышына хаталар;
3) бер тыныш билдәһе урынына икенсеһен ҡуйыу;
4) үҙләштерелгән һүҙҙәрҙең ялғауҙары яҙылышына хаталар.

Әгәр ҙә өҫтәлмә эш алынмаһа, диктант бер генә билдә менән баһалана.
«5» билдәһе тупаҫ булмаған 1 орфографик, 2 пунктуацион хата булған эшкә,
«4» билдәһе 4 орфографик, 3 пунктуацион йә 1 орфографик, 6 пунктуацион, йә орфографик хатаһыҙ, 7 пунктуацион хатаһы булған диктантҡа ҡуйыла. Әгәр хаталар араһында бер типтағылар булһа, 5 орфографик хаталы эшкә лә «4» билдәһе ҡуйырға мөмкин.

«3» билдәһе 6 орфографик, 6 пунктуацион йә 3 орфографик, 9 пунктуацион, йә 12 пунктуацион хаталы эшкә ҡуйыла. Әгәр эштә өс бер типтағы хата ебәрелһә, 8 орфографик, 8 пунктуацион хаталы эшкә лә «3» билдәһе ҡуйырға мөмкин.
Әгәр контроль диктанттан һуң өҫтәмә грамматик, орфографик, лексик эштәр тәҡдим ителһә, уларҙың һәр береһе айырым баһалана.
Грамматик биремдәрҙе баһалағанда түбәндәгеләрҙе иҫәпкә алыу тәҡдим ителә:
«5» билдәһе бөтә эште лә теүәл йә бер хата булғанда,
«4» билдәһе эштең яртыһынан күберәге дөрөҫ эшләнгәндә,
«3» билдәһе яртыһынан әҙерәге дөрөҫ әшләнгәндә,
«2» билдәһе бер эш тә дөрөҫ эшләнмәгәндә ҡуйыла.

Иншаларҙы һәм изложениеларҙы баһалау

Инша һәм изложениелар яҙҙырыу аша уҡыусыларҙың:

1. теманы аса белеүе, тел сараларын инша йәки изложениеның темаһына һәм уларҙағы төп фекерҙе аңлатыу бурыстарына ярашлы һайлай белеүе,
2. яҙғанда, грамматик нормаларға һәм дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләренә таянып эш итеүе тикшерелә. Шуның өсөн иншаға ла, изложениеға ла һәр ваҡыт ике билдә ҡуйыла. Беренсе билдә менән- уларҙың йөкмәткеһе һәм телмәр төҙөлөшө, икенсе билдә менән грамоталылыҡ кимәле баһалана.
3.

Баһаларҙың төп критерийҙары
Йөкмәтке һәм телмәр төҙөлөшө
Грамоталылыҡ
Баһалау
1.Яҙма эштең йөкмәткеһе тулыһынса темаға тура килһә,
2. Фактик хата булмаһа,
3.Йөкмәтке эҙмә-эҙлекле бирелһә (план буйынса йәки планһыҙ),
4. Эш лексик яҡтан бай булыуы менә айырылп торһа,
5.Эш темаға һәм төп фекерҙе аңлатыу маҡсатына ярашлы стилдә яҙылһа,телмәре тасуири булһа,
<u>Иҫкәрмә.</u> Бер генә телмәр хатаһы һәм бер генә йөкмәтке хатаһы булған яҙма эшкә «5» билдәһе ҡуйырға мөмкин.
Яҙма эштә 1 орфографик,йәки 1 пунктуацион,йәки 1 грамматик хата (тимәк,бөтәһе 1 генә хата) булһа
«5» билдәһе ҡуйыла

1. Эштең йөкмәткеһе,нигеҙҙә,темаға тура килһә (теманан ситкә китеү бик аҙ булһа),
2. Йөкмәтке, нигеҙҙә,дөрөҫ бирелһә,әммә эштә бик аҙ булһа ла,фактик хаталар осраһа,
3. Төп фекерҙе аңлатыу эҙмә-эҙлеклегендә тупаҫ булмаған етешһеҙлектәр генә булһа,
4. Яҙма эш,нигеҙҙә,синоним һүҙҙәргә һәм синонимик грамматик формаларға бай булһа,
5. Эш бер төрлө стилдә яҙылыуы һәм тасуири булыу менән айырылып торһа,

<u>Иҫкәрмә.</u> Яҙма эштең телмәр хаталары өстән дә,йөкмәткеһендәге хаталар икенән дә артмаһа,уға «ғ» билдәһе ҡуйырға мөмкин.
Яҙма эштә 2 орфографик һәм 2 пунктуацион хата, йәки 1 орфографик һәм3 пунктуацион хата булһа, йәки бер орфографик хатаһы ла булмайынса, пунктуацион хаталары 4-тән, һәм грамматик хаталары 2-нән артмаһа,
«4» билдәһе ҡуйыла

1. Яҙма эштә теманы ситкә китеүгә ҡараған етди хаталар булһа,
2. Төп фекер дөрөҫ аңлатылһа,әммә эштә фактик хаталар ебәрелгән булһа,
3. Айырым өлөштәрендә төп фекерҙе аңлатыу эҙмә-эҙлеклеге боҙолһа,
4. Яҙма эш бер төрлөрәк типтағы синтаксик конструкцияларҙан торһа,һүҙлеге ярлы,һүҙҙәрҙе ҡулланыуҙа хаталар булһа,
5. Эш тема һәм уны аңлатыу (асыу)талап иткән бер төрлө стилдә яҙылмаһа,

Иҫкәрмә. Яҙма эштәге телмәр хаталары 5-тән, йөкмәткелеге хаталар 4-тән артмаған хәлдә лә, эшкә **«3»** билдәһе ҡуйырға мөмкин.

Яҙма эштә **4** орфографик һәм **4** пунктуацион хата,йәки 3 орфографик һәм 5 пунктуацион хата, йәки 7 пунктуацион хата һәм орфографик хатаһыҙ булһа,шулар өҫтөнә 4 грамматик хата ебәрелһә,

«3» билдәһе ҡуйыла

1. Яҙма эш темаға тура килмәһә,
2. Фактик хаталар күп булһа,
3. Эштең бөтә өлөштәрендә фекер аңлатыу эҙмә-эҙлеклеге боҙолһа,текст өлөштәре араһында бәйләнеш булмаһа,плпнға ярашһыҙ булһа,
4. һүҙлеге ғәҙәттән тыш ярлы булһа, эш үҙ-ара бәйләнеше булмаған бер төрлө конструкциялы ҡыҫка һөйләмдәрҙән торһа,һүҙҙәр ҡулланышында ла хаталр осраһа,
5. Эштә стилдең бер төрлөлөгөнә ирешелмәгән булһа,

Ҡушымта 2.

Башҡорт теленән 6 класс уҡыусылары өсөн контроль эштәр.

1. **Инеш контроль. Ижади эш «Алтын көҙ» темаһына эшләнә.**

Маҡсаты: тексты тәржемә итергә, һорауҙарға яуап бирергә өйрәнеү, һүҙлектәр менән эшләү күнекмәһен үҫтереү.

Алтын көҙ.

Алтын көҙ етте. Сентябрь башында ағас япраҡтары һарғая башлай. Көҙгө урман йәйғор төҫлө балҡый. Күсмә ҡоштар көньяҡҡа китә. Уҡыусылар ҡоштарҙың йылы яҡҡа осҡанын күҙәтә.

2. Контроль күсереп яҙыу "Ҡышҡы тәбиғәт" (дәреслек 56-сы бит)

Маҡсаты: «Ҡыш» темаһына һүҙҙәрҙе дөрөҫ яҙыу күнекмәләрен, һүҙлек эшен тикшереү.

Ҡыш – йылдың матур, ләкин ауыр осоро ул. Сатлама һыуыҡтар, көслө ҡар бурандары, тәрән ҡар урманда, яланда йәшәгән йәнлектәргә, ҡоштарға ауыр һынауҙар алып килә.

Шулай ҙа улар ҡышҡа алдан әҙерләнеп ҡуя.

Ҡайын, имән, йүкә кеүек ағастар көҙөн япраҡтарын ҡоя. Бының менән улар олондағы һәм ботаҡтарҙағы дымды һаҡлап ҡала. Дым булмаһа, улар яҙ көнө япраҡ яра алмаҫ ине.

3. Контроль диктант «Йәшел аптека»

Маҡсаты: Орфограммаларҙы ҡулланып дөрөҫ, хатаһыҙ диктант яҙыу, өҫтәлмә эштәрҙе эшләү.

Йәшел аптека.

Меңъяпраҡ беҙҙә төрлө ерҙәрҙә үҫә. Уның һабағы оҙон, төҙ. Япраҡтары бик күп өлөшсәләргә бүленгән. Исеме ошонан алынған. Уның сәскәләре аҡ йәки алһыу төҫтә. Улар ваҡ ҡына булалар. Сәскәләре уҡмашып тора. Меңъяпраҡтың төнәтмәһе ашҡаҙан ауырыуынан дауалай.

Өҫтәлмә эш: башҡорт теленең үҙенсәлекле хәрефтәренең аҫтына һыҙырға.

4.Контроль диктант «Йәй»

Маҡсат: йыл буйы үтелгән темалар буйынса белемдәрҙе тикшереү, баһалау.

Йәй.

Июнь, июль, август – йәй айҙары. Уҡыусылар йәйҙе ашҡынып көтәләр. Йәй көнө улар ял итәләр. Һыу инәләр, ҡояшта ҡыҙыналар, еләк йыялар. Йәшелсә баҡсаһында кишер, ҡыяр, картуф үҫтерәләр. Уҡыусылар китап уҡыйҙар. Әсәйҙәргә булышалар. Сентябрҙә яңынан уҡый башлайҙар.

Ҡулланылған әҙәбиәт исемлеге

1.Ғәбитова З.М., Баһауетдинова М.И., Йәғәфәрова Г.Н., Йәғәфәров Р.Ғ, Рус телле мәктәптәрҙә башҡорт телен уҡытыу: Методик күрһәтмә. – Өфө: БМҮИ, 2008.

2. Усманова М.Ғ., Ғәбитова З.М. Башҡорт теленән диктанттар һәм изложениелар йыйынтығы: Уҡытыу урыҫ телендә алып барылған мәктәптәрҙең 5-11 синыф укытыусылары өсөн ҡулланма. – Өфө: Китап, 2009.